

dringentorum viginti talentorum detulerunt ad regem Salomonem.

T. XXX. Cap. X. — Sed et regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in enigmatibus. Et ingressa Jerusalem multo cum [ms. tacet eum] comitatu et divitiis, camelis portantibus aromata, et aurum infinitum nimis, et gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem, et locuta est ei universa quae habebat in corde suo, et docuit eam [h. et nuntiavit ei] Salomon omnia verba quae proposuerat: non fuit sermo, qui regem posset lalere, ut non responderet ei. Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, et domum quam edificaverat, et cibos [h. cibum] mense ejus, et habitacula servorum, et ordinem ministrantium, vestesque eorum, et pincernas et holocausta quae offerebant in domo Domini: non habebat ultra spiritum. Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audivi in terra mea, super sermonibus tuis, et super sapientia tua: et non crededam narantibus mihi, donec ipsa veni, et vidi oculis meis, et probavi quod media pars mihi nuntiata non fuerit: major est sapientia et opera tua, quam rumor quem audivi. Beati viri tui, et beati servi tui, hi qui stant coram te semper, et audiunt sapientiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui placuisti [Vulg. complacuit], et posuit te super thronum Israel, eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum, et constituit te regem, ut faceres iudicium et justitiam. Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis, et gemmas pretiosas: non sunt allata ultra aromata tam multa, quam ea quae dedit regina Saba regi Salomoni. Sed et classis Hiram, quae portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, et gemmas pretiosas. Fecitque rex de lignis thynis fulcra domus Domini et domus regiae, et citharas lyrasque cantantibus: non sunt allata hujusmodi ligna thyina, neque visa [ms. tacet visa] usque in praesentem diem. Rex autem Salomon dedit reginae Saba omnia quae voluit et petivit ab eo: exceptis

his quae ultro obtulerat ei munere regio. Quae reversa est, et abiit in terram suam cum servis suis. T. XXXI. Erat autem pondus auri, quod afferebatur [Vulg. offerebatur] Salomoni per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri: exceptio eo, quod afferebant [ms. offerebant] viri qui super vestigalia erant, et negotiatores, universique scuta vendentes, et omnes reges Arabiae, ducesque terrae. T. XXXII. Fecit quoque rex Salomon ducenta scuta [h. ducentas hastas] de auro puro, sexcentos scielos auri [h. sexcentos aureos] dedit in laminas scuti unius. Et trecentas peltas [h. trecenta scuta] ex auro probato: trecentas minae [tres mnae] auri unam peltam vestiebant: posuitque ea rex in domo saltus Libani. Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem: et vestivit eum auro fulvo nimis [h. auro-obryzo], qui habebat sex gradus: et summitas throni rotunda erat in parte posteriori: et « duas » [h. non habet] manus hinc atque inde tenentes sedile: et « duo » [h. non habet] leones stabant juxta manus « singulas » [h. non habet]: et duodecim leonculi stantes super sex gradus hinc atque inde: non est factum tale opus in universis regnis. Sed et omnia vasa, de quibus potabat rex Salomon, erant aurea: et universa [h.] supellex domus saltus Libani de auro purissimo: non erat argentum, nec alicujus pretii putabatur in diebus Salomonis. Quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, et argentum, et [ms. tacet et] dentes elephantorum, et simias, et pavos. Magnificatus est ergo rex Salomon, super omnes reges terrae, divitiis et sapientia. Et universa terra desiderabat vultum Salomonis, ut audiret sapientiam ejus, quam dederat Deus in corde ejus. Et singuli deferabant ei munera, vasa aurea et argentea, vestes et arma bellica, aromata quoque, et equos et malos, per annos singulos. Congregavitque Salomon currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum: et disposuit eos per civitates munitas [h. per civi-

¹ Denuo ad Hebraici textus fidem tacet Veronens. ms. « regem ».

² Idem ms., « Et non responderat », leg. « responderet ».

³ Idem ms. « Ligna pinea thyina ». Robertus de Sorbona in glossis divinarum librorum ad hunc locum, « Ligna », inquit, « thyina incognita sunt, nam et alia editio habet, pinea ». Ex quibus sus-

picari licet, geminam interpretationem temere huc intrusam: nam et vox « thyina » sonat ligna citrina, vel suaveolentia; et quod in Hebraeo est אלמגין « almagim », LXX alibi transtulerunt « pinea », quos et S. ipse Hieronymus in Paralipomenon libris secutus est.

⁴ Pressius Hebraeo יקר legit ms. Veronens.

« silva ».

tates quadrigarum], et cum rege in Jerusalem. Fecitque ut tanta esset abundantia argenti in Jerusalem, quanta lapidum: et cedrorum praebuit multitudinem, quasi sycamoras quae nascuntur in campestribus. Et adducebantur equi Salomoni de Aegypto et de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, et statuto pretio perducebant. Egrediebatur autem quadriga ex Aegypto sexcentis siclis argenti [h. sexcentis argenteis], et equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hethaeorum et Syriae equos venundabant.

T. XXXIII. Cap. XI. — Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, et Moabitidas, et Ammonitidas, Idumaeas, et Sidonias, et Hethaeas [ms. Cethaeas] de gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israel: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras: certissime enim avertent corda vestra ut sequamini deos earum. His itaque copulatas est Salomon « ardentissimo » [h. non habet] amore. Fueruntque ei uxores quasi reginae septingentae, et concubinas trecentae: et averterunt mulieres cor ejus [mulieres ejus cor ejus]. Cumque jam esset senex, depravatam est per mulieres cor ejus, ut sequeretur deos alienos: nec erat cor ejus perfectum cum [ms. coram] Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus. Sed colebat [h. Sed sequebatur] Salomon Astarthin [h. Asthareth deum Sidoniorum] deam Sidoniorum, et Moloch idolum Ammonitarum ¹ [h. hic Melchom. Et, abominationem Ammonitarum]. Fecitque Salomon quod non placuerat coram Domino, [h. Fecitque Salomon malum in oculis Domini], et non adimplevit ut sequeretur Dominum, sicut David [ms. tacet David] pater ejus. Tunc edificavit Salomon fanum Chamos idolo Moab [h. excelsum hamos idolo Moab], in monte qui est contra Jerusalem, et Moloch idolo [h. contaminationi] filiorum Ammon. Atque in hunc modum fecit universis uxoribus suis alienigenis, quae adolebant thura, et immolabant diis suis. Igitur iratus est Dominus Salomoni, quod aversa esset mens ejus [cor ejus] a Domino

Deo Israel, quia apparuerat ei secundo, et praeeperat de verbo hoc, ne sequeretur deos alienos, et non custodivit quae mandavit ei Dominus. Dixit itaque Dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te, et non custodisti pactum meum, et praecipia mea quae mandavi tibi, dirumpens scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo. Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter David patrem tuum: de manu filii tui scindam illud, nec lotum regnum auferam [scindam], sed tribum unam dabo filio tuo, propter David servum meum, et Jerusalem quam elegi. T. XXXIV. Suscitavit autem Dominus adversarium Salomoni, Adad Idumaeum de semine regio, qui erat in Edom. Cum enim esset David in Idumaea, et ascendisset Joab princeps militiae ad sepeliendos eos qui fuerant interfecti, et occidisset omne masculinum ² in Idumaea [sex enim mensibus ibi moratus est Joab, et omnis Israel, donec interimeret [ms. interficeret] omnes masculinum in Idumaea], fugit Adab ipse, et viri Idumaei de servis patris ejus cum eo, ut ingrederetur Aegyptum: erat autem Adad puer parvulus. Cumque surrexissent de Madian, venerunt in Pharan, tuleruntque secum viros de Pharan, et introierunt Aegyptum ad Pharaonem regem Aegypti: qui dedit eis domum, et cibos [h. panem] constituit, et terram delegavit. Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valde, in tantum ut daret ei uxorem, sororem uxoris suae germanam Thaphnes reginae. Genuitque ei soror Thaphnes Genubath [ms. Genebat] filium, et nutritivum eum Thaphnes in domo Pharaonis: eratque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis ejus. Cumque audisset Adad in Aegypto, dormisse David cum patribus suis, et mortuum esse Joab principem militiae, dixit Pharaoni: Dimitte me, ut vadam [h. Mitte me, et vadam] in terram meam. Dixitque ei Pharaon: Qua enim res apud me indignes, ut queras ire ad terram tuam? At ille respondit: Nulla: sed obscuro te ³ ut dimittas me [h. ut mittas me]. T. XXXV. Suscitavit quoque ei Deus adversarium Razon filium Eliada, qui fugerat Adadezer regem Soba dominum suum, et

quaris. MARC.

² Veronens. ms. « occidisset omnem masculinum »: propius Hebraeo לך-לך.

³ Non addit idem ms. « te ». Hebraeus autem textus nedum eam voculam, sed et praecedens verbum « obscuro », praetermittit.

¹ Addunt hoc loco nonnulli manuscripti codices, « et Chamos deum Moabitaram », quae verba non leguntur in Hebraeis voluminibus, sed tantum apud LXX, quos sequuntur Syrus et Arabs. Huc translata videntur e versu 33 sequenti. Confer utrumque locum, sed perturbatum ordinem versiculorum hujus capituli in Septuaginta ne so-

congregavit contra eum viros, et factus est princeps latronum cum interficeret eos David, abieruntque Damascus, et habitaverunt ibi, et constituerunt eum regem in Damasco, eratque adversarius Israeli cunctis diebus Salomonis, et hoc est malum Adad, et odium contra Israel, regnavitque in Syria. T. XXXVI. Jeroboam quoque filius Nabat, Ephraimæus, de Sareda, cujus mater erat nomine Sarva, mulier vidua, servus Salomonis, levavit manum contra regem. Et hæc causa rebellionis adversus eum, quia Salomon edificavit Mollo, et coarctavit voraginem civitatis David patris sui. Erat autem Jeroboam vir fortis et potens: vidensque Salomon adolescentem bonæ indolis et industrium, consiliuerat eum præfectum super tributa universæ domus Joseph. T. XXXVII. Factum est igitur in tempore illo, ut Jeroboam egrediretur de Jerusalem, et inveniret eum Ahias Silonites propheta in via opertus pallio novo; erant autem duo tantum in agro. Apprehendensque Ahias pallium « suum » [h. non habet] novum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes. Et ait ad Jeroboam: Tolle tibi decem scissuras: hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus. Porro una tribus remanebit ei, propter servum meum David et Jerusalem civitatem, quam elegi ex omnibus tribus Israel: eo quod dereliquerit me¹, et adoraverit Astharthen [h. Astoreth] deam Sidoniorum, et Chamos deum Moab, et Melchom

¹ Rectius iterum ad Hebræi codicis fidem ms. Veronensis legit plurium numero, « Dereliquerunt me, et adoraverunt ». Tum « Astharoth » pro « Astharthen », quam lectionem Arabs quoque præfert. Paulo post « Moloch » pro « Melchom » cum Vulgata: longius tamen ab Hebr. מלכום. Denique coherenter superiori isoco, ac rursus Hebr. plurium numero, « Et non ambulaverunt in viis meis, ut facerent, etc. »

² Rescripsimus « tua » ex Veronens. ms., continente Hebræo textu, בשרך. Sed et reliquæ versiones omnes, ipsaque Vulgata sic legunt: ut nemo jam Marianneo jure non succenseat, qui et pro arbitrio lectionem veriorum mutavit, et lectorem suum de hæc ipsa mutatione nec verbo tamen monuit.

³ Cave, lector, opinionem cujusdam nuperi chronologi in annis regni Salomonis. Huic emir scriptori non sufficit suggillasse egregium eruditionis monumentum S. Hieronymi, epistolam scilicet ad Vitalem episcopum, de Salomone et

deum filiorum Ammon, et non ambulaverit in viis meis, ut faceret justitiam coram me, et præcepta mea et judicia, sicut David pater ejus. Nec auferam omne regnum de manu ejus, sed ducem ponam eum cunctis diebus vite sue, propter David servum meum, quem elegi, qui custodivit mandata mea et præcepta mea. Auferam autem regnum de manu filii ejus, et dabo tibi decem tribus: filio autem ejus dabo tribum unam, ut remaneat lucerna David servo meo cunctis diebus coram me in Jerusalem civitate, quam elegi, ut esset nomen meum ibi. Te autem assumam, et regnabis super omnia quæ desiderat anima tua², erisque rex super Israel. Si igitur audieris omnia, quæ præcero tibi, et ambulaveris in viis meis, et feceris quod rectum est coram me [h. in oculis meis], custodiens mandata mea et præcepta mea, sicut fecit David servus meus, ero tecum, et edificabo tibi domum fidelem, quomodo edificavi David, et tradam tibi Israel, et affligam semen David super hoc, verumtamen non cunctis diebus. Voluit ergo Salomon interficere Jeroboam: qui surrexit, et aufugit in Ægyptum ad Sesac [ms. Susam] regem Ægypti, et fuit in Ægypto usque ad mortem Salomonis. Reliquum autem verborum Salomonis, et omnia quæ fecit, et sapientia ejus: ecce universa scripta sunt in libro verborum Salomonis. T. XXXVIII. Dies autem, quos regnavit Salomon in Jerusalem super omnem Israel, quadraginta anni sunt³. Dormivitque Salomon cum patribus suis, et se-

Achaz, nisi contra expressos ac manifestissimos omnium Scripturarum textus, Græcorumque contra Latinorum patrum unanimum consensum solus insurgeret, docens Salomonem non annis tantum quadraginta, sed totis octoginta imperium tenuisse. Quodque magis mirandum est, unum se ac solum esse profetelur, qui hæc sententiam sit amplexatus, fretus Josephi Judei auctoritate unica, quem hallucinatum tamen dicit in annis regum Tyri et Israel. Quid plura? Isaacum Vossium hac in difficultate hærentem arguit assiduus ejusdem Vossii assertor, ut sic tandem plus magistro suo aliquid possit in ambiguitatibus et ænigmatibus Scripturæ sacræ dissolvendis. Sed adhæreat, ut sibi visum fuerit, Josepho atque Vossio suo: nobis vero liceat adhæsisse scriptoribus hagiographis, unanimi sanctorum patrum sententia maximoque divinarum Scripturarum interpreti Hieronymo, quem adeo sibi inconstantem putat supradictus chronologus, ut asserat Hieronymum in « traditionibus Hebraicis » in

pultus est in civitate David patris sui, regnavitque Roboam [h. Rehobam] filius ejus pro eo.

T. XXXIX. Cap. XII. — Venit autem Roboam in Sichem: illic enim congregatus erat omnis Israel ad constituendum eum regem. At Jeroboam filius Nabat, cum adhuc esset in Ægypto profugus a facie regis Salomonis, audita morte ejus, reversus est de Ægypto. Miseruntque, et vocaverunt eum: venit ergo Jeroboam, et omnis multitudo Israel, et locuti sunt ad Roboam, dicentes: Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis: tu itaque nunc imminue paululum de imperio [h. de servitute] patris tui durissimo, et de jugo gravissimo quod imposuit nobis, et serviemus tibi. Qui ait eis: Ite usque ad tertium diem, et revertimini ad me. T. XL. Cumque abisset populus, inivit consilium rex Roboam cum senibus qui assistebant coram Salomone patre ejus dum adhuc viveret¹, et ait: Quod mihi datis consilium, ut respondeam populo huic [ms. tacet huic]? Qui dixerunt ei: Si hodie obedieris populo huic, et servieris, et petitioni eorum cesseris, locutusque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi servi cunctis diebus. T. XLI. Qui dereliquit consilium senum, quod dederant ei. Et adhibuit adolescentes [h. parvulos, qui nutriti fuerant cum eo, et assistebant illi, dixitque ad eos: Quod mihi datis consilium, ut respondeam populo huic qui dixerunt mihi. Levius fac jugum, quod imposuit pater tuus super nos. Et dixerunt ei juvenes [h. parvuli], qui nutriti fuerant cum eo: Sic loquere populo huic, qui locuti sunt ad te, dicentes: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu releva nos. Sic loquere ad eos: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei [h. lumbis]. Et nunc pater meus posuit super vos jugum grave, ego autem addam super jugum vestrum; pater meus cecidit vos flagellis, ego autem vos [ms. tacet vos] scorpionibus. Venit ergo Jeroboam, et omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat rex, dicens: Revertimini ad

me die tertia. Responditque rex populo dura, derelicto consilio seniorum, quod dederant ei, et locutus est eis secundum consilium juvenum [h. parvulorum] dicens: Pater meus aggravavit jugum vestrum, ego autem addam jugo vestro; pater meus cecidit vos flagellis: ego autem cædam vos scorpionibus. Et non acquievit rex populo: quoniam aversatus fuerat eum Dominus, ut suscitaret verbum suum, quod locutus fuerat in manu Ahie [ms. Abie] Silonite, ad Jeroboam filium Nabat. T. XLII. Videns itaque populus [h. Videns itaque omnis Israel], quod nodisset eos audire rex, respondit ei, dicens: Quæ nobis pars in David? Vel quæ hæreditas in filio Isai? Vade² in tabernacula tua, Israel: tunc vide domum tuam David. Et abiit Israel in tabernacula sua. Super filios autem Israel. « quicumque » [h. non habet] habitant in civitatibus Juda, regnavit Roboam. Misit igitur rex Roboam Aduram, qui erat super tributa, et lapidavit eum omnis Israel, et mortuus est. Porro rex Roboam festinus³ [h. invitatus] ascendit currum, et fugit in Jerusalem, recessitque Israel a domo David, usque in presentem diem. T. XLIII. Factum est autem cum audisset omnis Israel, quod reversus esset Jeroboam, miserunt, et vocaverunt eum, congregato cœtu, et constituerunt eum [ms. tacet eum] regem super omnem Israel, nec secutus est quisquam domum David præter tribum Judam solam. T. XLIV. Venit autem Roboam in Jerusalem, et congregavit universam domum Juda, et tribum Benjamin, centum octoginta millia electorum « virorum » [h. non habet] bellatorum, ut pugnarent [ms. pugnarent et reduerent] contra domum Israel, et reducerent regnum Roboam filio Salomonis. T. XLV. Factus est autem sermo Dei [Vulg. Domini] ad Semeiam virum Dei, dicens: Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Juda, et ad omnem domum Juda, et Benjamin, et reliquos de populo, dicens: Hæc dicit Dominus: Non ascendetis, nec bellabitis contra fratres vestros filios Israel: revertatur vir in do-

¹ Uno verbo ms. Veronens., « Cum adiveret ».

² Tacet ms. Veronens. « Vade », quod et in Hebræo quidem vacat ex ejus ingenio linguæ.

³ Nihil amplius et tali scholio pene obsolete elicere nobis licuit: quare non multum hio adhæremus conjecturæ nostræ, vel lectioni. MART.

— Minori numero cum Hebræo legit Veronens. ms. « tributum ». Que subsequitur scholiasti notam, exestis vetustate litteris, se conjectandam exudisse, Martiani. monuit.

secundo Paralipomenon, indiguisse quadraginta annos Salomonis, quos regnavit antequam prævaricatus esset, et alias quadraginta in quibus regnum tenuit postquam reliquisset Dominum. Verum tantum aberrat a vero sensu, quantum sæculis distat auctor « questionum Hebraicarum » in Paralipomena, a vero Hieronymo, qui quarto sæculo floruit in Ecclesia Dei, cum supradictus scriptor ætatem degeret tempore Rabani Mauri. Vide supra prolegomenon tertium. MART.

num suam, a me enim factum est verbum hoc. Audierunt sermonem Domini, et reversi sunt de itinere, sicut eis praecepit Dominus [h. secundum verbum Domini] Edificavit autem Jeroboam Sichem in monte Ephraim, et habitavit ibi, et egressus inde edificavit Phanael. T. XLVI. Dixitque Jeroboam in corde suo: Nunc revertetur regnum ad domum David, si ascenderit populus iste, ut faciat sacrificia in domo Domini in Jerusalem, et convertetur cor populi hujus ad dominum suum Roboam regem Juda, interficientque me, et revertentur ad eum. Et excoogitato consilio, fecit duos vitulos aureos, et dixit eis: Nolite ultra ascendere in Jerusalem: ecce dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Posuitque unum in Beth-El, et alterum in Dan. Et factum est verbum hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandum vitulum usque in Dan. T. XLVII. Et fecit fana in excelsis, et sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Levi. Constituitque diem solemnem in mense octavo, quinta decima die mensis, in similitudinem sollemnitas, quae celebrabatur in Juda. Et ascendens altare, similiter fecit in Beth-El, ut immolaret vitulus quos fabricatus erat: constituitque in Beth-El sacerdotes excelsorum, quae fecerat. Et ascendit super altare quod extruxerat in Beth-El, quinta decima die mensis octavi, quem fixerat de corde suo, et fecit sollemnitate filiis Israel, et ascendit super altare, ut adoloret incensum [ms. adoloretur].

T. XLVIII. Cap. XIII. — Et ecce vir Dei venit de Juda in sermone Domini in Beth-El, Jeroboam stante super altare, et thus faciente (Vulg. faciente). Et exclamavit contra altare in sermone Domini, et ait: Altare, altare, haec dicit Dominus: Ecce filius nascetur domui David, Josias nomine, et immolabit super te sacerdotes excelsorum, qui nunc in te thura succendunt, et ossa hominum incendunt super te. Deditque in die illa signum, dicens: Hoc erit signum quod locutus est Dominus: Ecce altare scindetur, et effundetur cinis, qui in eo est. Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem inelamaverat [ms. exclamaverat] contra altare in Beth-El, extendit manum suam de altari, dicens: Apprehendite eum. T. XLIX. Et exaruit manus ejus, quam ex-

¹ Idem ms., « celebratur ». Hebraica autem phrasim verbum hoc penitus omittit.

² Vulgati, « venerunt filii sui, et narraverunt, etc. »

tenderat contra eum; nec valuit retrahere eam ad se. Altare quoque scissum est, et effusus est cinis de altari, juxta signum quod praedixerat [h. quod dederat] vir Dei in sermone Domini. Et ait rex ad virum Dei: Deprecare faciem Domini Dei tui, et ora pro me ut restituatur manus mea mihi. Oravitque vir Dei faciem Domini, et reversa est manus regis ad eum, et facta est sicut prius fuerat. T. L. Locutus est autem rex ad virum Dei: Veni mecum domum ut prandeamus [ms. prandeamus], et dabo tibi munera. Responditque vir Dei ad regem: Si dederis mihi mediam partem domus tuae, non veniam tecum, nec comedam panem neque bibam aquam in loco isto; sic enim mandatum est mihi in sermone Domini precipientis: Non comedas panem, neque bibes aquam, nec revertaris per viam quam venisti. Abiit ergo per aliam viam, et non est reversus per iter quo venerat in Beth-El. T. LI. Prophetes autem quidam senex habitabat in Beth-El, ad quem venit filius suus [ms. ejus], et narravit² ei omnia opera quae fecerat vir Dei in illa die in Beth-El; et verba quae locutus fuerat ad regem. Et narraverunt patri suo, et dixit eis pater eorum: Per quam viam abiit? Ostenderunt ei filii sui viam per quam abierat vir Dei, qui venerat de Juda. Et ait filiis suis: Sternite mihi asinum. Qui cum stravissent, ascendit, et abiit post virum Dei et invenit eum sedentem subus terebinthum, et ait illi: Tunc es vir Dei, qui (Vulg. tacet qui) venisti de Juda?³ Respondit: Ego sum. Dixit ad eum: Veni mecum domum, ut comedas panem. Qui ait: Non possum reverti, neque venire tecum, nec comedam panem, nec bibam aquam in loco isto: quia locutus est Dominus [h. non habet] ad me in sermone Domini, dicens: Non comedas panem, neque bibes aquam ibi, nec revertaris per viam qua veneris. Qui ait illi: Et ego propheta sum similis tui, et Angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicens: Redde eum tecum in domum tuam, et (Vulg. ut) comedat panem, et bibat aquam. Fefellit eum, et reduxit secum: comedit ergo panem in domo ejus, et bibit aquam. T. LII. Cumque sederent ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam, qui reducerat eum. Et exclamavit ad virum Dei, qui venerat de Juda, dicens: Haec dicit Do-

³ Veronens. ms. « venit »: et mox cum Vulgati. Respondit ille: « utrumque ab Hebraeo longius.

minus: Quia inobediens fuisti ori Domini, et non custodisti mandatum quod praecepit tibi [ms. tacet tibi] Dominus Deus tuus, et reversus es, et comedisti panem, et bibisti aquam, in loco in quo praecepit [ms. praeceperam] tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur [ms. inferetur] cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum. Cumque comedisset, et bibisset, stravit asinum suum propheta, quem reducerat. Qui cum abisset, invenit eum leo in via, et occidit, et erat cadaver ejus projectum in itinere: asinus autem stabat juxta illum, et leo stabat juxta cadaver. Et ecce, viri transeuntes viderunt cadaver projectum in via, et leonem stantem juxta cadaver. Et venerunt, et divulgarunt in civitate, in qua propheta senex ille habitabat. Quod cum audisset propheta ille, qui reducerat eum de via, ait: Vir Dei est, qui inobediens fuit ori Domini, et tradidit eum Dominus leoni, et confregit eum, et occidit juxta verbum Domini, quod locutus est ei. Dixitque ad filios suos: Sternite mihi asinum. Qui cum stravissent, et ille abisset, invenit cadaver ejus projectum in via, et asinum et leonem stantes juxta cadaver: non comedit leo de cadavere, nec laesit asinum. Tulit ergo propheta cadaver viri Dei, et posuit illud super asinum, et reversus intulit in civitatem propheta senex, ut plangeret eum. Et posuit cadaver ejus in sepulcro suo, et planxerunt eum: Heu! heu! [h. Heu! frater mi] frater. Cumque planxissent [h. sepelissent] eum, dixit ad filios suos: Cum mortuus fuero, sepelite me in sepulcro in quo vir Dei sepultus est: juxta ossa ejus ponite ossa mea. Profecto enim veniet sermo, quem praedixit [h. vocavit] in sermone Domini contra altare quod est in Beth-El, et contra omnia fana excelsorum, quae sunt in urbibus Samariae. T. LIV. Post [h. verbum hoc] verba haec non est reversus Jeroboam de via sua pessima, sed e contrario fecit de novissimis populi sacerdotes excelsorum: quicumque volebat implebat manum suam, et fiebat sacerdos excelsorum. Et propter hanc causam peccavit domus Jeroboam, et everasa est, et delata de superficie terrae.

T. LV. Cap. XIV. — In tempore illo aegrotavit Abia filius Jeroboam. Dixitque Jeroboam uxori

suae: Surgo, et commuta habitum, ne cognoscaris quod sis uxor Jeroboam, et vade in Silo, ubi est Ahias propheta, qui locutus est mihi, quod regnatura essem super populum hunc. Tolle quoque in manu tua decem panes, et crustulam, et vas mellis, et vade ad illum: ipse indicabit tibi quid eventurum sit hic puero. Fecit ut dixerat uxor Jeroboam, et consurgens abiit in Silo, et venit in domum Ahia; et ille non poterat videre, quia caligaverant [ms. caligaverunt] oculi ejus pro senectute. Dixit autem Dominus ad Ahiam [h. hic habet Ahiam]: Ecce uxor Jeroboam ingreditur, ut consulat te super filio suo qui aegrotat. Haec et haec loqueris ei. Cum ergo illa intraret, et dissimularet esse se quae erat, audit Ahias sonitum pedum ejus introeuntis per ostium, et ait: Ingredere, uxor Jeroboam. T. LVI. Quare aliam te esso simulam? Ego autem missus sum ad te durus nuntius [h. non habet]. Vade, et dic Jeroboam: Haec dicit Dominus Deus Israel: Quia exaltavi te de medio populi, et dedi te ducem super populum meum Israel, et non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, et secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo [h. in oculis meis]; sed operatus es mala super omnes qui fuerunt ante te, et fecisti [h. et ambulasti, et fecisti] tibi deos alienos et confatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti post corpus tuum; ideo ecce ego inducam mala super domum Jeroboam, et percutiam de Jeroboam mingentem ad parietem, et clausum, et novissimum in Israel [h. clausum, et derelictum]; et mundabo reliquias domus Jeroboam, sicut mundari solet finis usque ad purum. Qui mortui fuerint de Jeroboam in civitate, comedent eos canes; qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves caeli, quia Dominus locutus est. Tu igitur surgo, et vade in domum tuam, et in ipso introitu pedum tuorum in urbem, morietur puer [h. parvulus]; et plangent⁴ eum omnes Israel, et sepeliet; iste enim solus inferetur de Jeroboam in sepulcrum, quia inventus est sermo bonus super eum [h. in eo] a Domino Deo Israel, in domo Jeroboam. Constituit

¹ Rectius cum Hebraeo ms. Veronens. in gignendi casu, « propheta, ut plangerent. » Vulgata ipsius lectio hoc uno abludivit, quod habet minori numero, « plangeret. » Mox idem ms. semel habet « heu » juxta Hebraicum.

² Tacet idem ms. « ecce », quod Graeci tantum

aliquot libri, atque Arabica versio praetermittit.

³ Juxta Hebraicum plurimum numero Veronens. ms. « plangent, et sepelient ».

⁴ Idem ms. « Inventus est super eo sermo bonus ad Dominum Deum Israel », ad Hebraei contextus vestigia.

autem sibi Dominus regem super Israel¹, qui percussit domum Jeroboam in hac die, et in hoc tempore; et percussit Dominus (*Vulg. addunt Deus*) Israel, sicut moveri solet arundo in aqua, et evellit Israel de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, et ventilabit eos trans flumen: quia fecerunt sibi lucos, ut irritarent Dominum. Et tradet Dominus Israel propter peccata Jeroboam, qui peccavit, et peccare fecit Israel. Surrexit itaque uxor Jeroboam, et abiit, et venit in Thersa; cumque illa ingrederetur limen domus, puer mortuus est, et sepelierunt eum. Et planxit eum omnis Israel juxta sermonem Domini, quem locutus est in manu servi sui Abia [h. Abian habet hic] prophetae. T. LVII. Reliqua autem verborum Jeroboam, quomodo pugnaverit, et quomodo regnaverit, ecce scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel. Dies autem, quibus regnavit Jeroboam, viginti et duo anni sunt [h. non habet], et dormivit cum patribus suis: regnavitque Nadab filius ejus pro eo. T. LVIII. Porro Roboam filius Salomonis regnavit in Juda. Quadraginta et unius anni erit Roboam, cum regnare coepisset: decem et septem annis regnavit in Jerusalem civitate, quam elegit Dominus, ut poneret nomen suum ibi ex omnibus tribubus Israel. Nomen autem matris ejus Naama Ammanitis [ms. Ammanithos]. Et fecit Judas malum coram Domino [h. in oculis Domini], et irritaverunt eum super omnibus, quae peccaverunt. Edificaverunt enim ipsi sibi aras, et statuas, et lucos [h. excelsa, et titulos], super omnem collem excelsum, et subter omnem arborem frondosam; sed et effeminati [h. effeminatus] fuerunt in terra, feceruntque omnes abominaciones gentium, quas atrivit Dominus ante faciem filiorum Israel. T. LIX. In quinto autem anno regni Roboam, ascendit Sesac rex Aegypti in Jerusalem, et tulit thesauros domus Domini, et thesauros regios, et universa diripuit, scuta quoque aurea, quae fe-

cerat Salomon; pro quibus fecit Roboam rex scuta aerea, et tradidit ea in manu ducum scutariorum, et eorum qui excubabant ante ostium domus regis. Cumque ingrederetur rex in domum Domini, portabant ea qui praesundi habebant officium, et postea reportabant ad armamentarium scutariorum. Reliqua autem sermonum Roboam, et omnium quae fecit, ecce scripta sunt [h. nonne scripta sunt] in libro verborum (*Vulg. sermonum*) dierum regum Juda. Fuitque bellum inter Roboam et Jeroboam cunctis diebus. Dormivitque Roboam cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David: T. LX. nomen autem matris ejus Naama Ammanitis, et regnavit Abia [h. Abiam] filius ejus pro eo.

Cap. XV. — Igitur in octavo decimo anno regni Jeroboam filii Nabat, regnavit Abiam super Judam. Tribus annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Maacha filia Absalom² [h. hic habet Abisalom]. Ambulavitque in omnibus peccatis patris sui, quae fecerat ante eum, nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus. Sed propter David dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Jerusalem, ut suscitarit filium ejus post eum, et statueret [ms. stare]t] Jerusalem, eo quod fecisset David rectam in oculis Domini, et non declinasset ab omnibus, quae praeceperat ei, cunctis diebus vite suae, excepto sermone Uriae Heththaei. Attamen bellum fuit inter Roboam et Jeroboam, omni tempore [h. omnibus diebus] vite ejus. Reliqua autem sermonum Abia, et omnia quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? Fuitque praelium inter Abiam et inter [ms. et *Vulg. tacent inter*] Jeroboam. T. LXI. Et dormivit Abia cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David: regnavitque Asa filius ejus pro eo. In anno ergo vicesimo Jeroboam regis Israel regnavit Asa rex Juda, et quadraginta uno anno regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus, Maacha, filia Absalom [h. Abisalom]. T.

¹ Verius in futuro legit ms. Veronens. juxta originales textus et Vulgatos Latinos.

² Suppositus Hieronymus in « questionibus Hebraicis » ad II Paralip. monet, hunc non esse filium David: « Non est iste, inquit, Absalom filius David, sed alius, quod in Regum volumine demonstratur ». Huc itaque locum attendit, quia in scholio juxta Hebraum « Absalom », non « Absalom » dicitur. MART.

— Idem ms. hic atque infra « Abessalon » cum

Vulgatis. Hebraus ipse textus hic אבשלום habet, quod scholiastes notat. Et vero, licet unum idemque sit nomen « Absalon » et « Abessalon », ex II Paralipom. II, 21 constat, alium tamen hic a Davidis filio Absalomum innui, olim visum est criticorum filius. Propius ad fidem Josephus existimat de Thamare Absalomii filio natam illi neplem Maacham nomine quae filia אבשלום אבשלום dicitur.

LXI. Et fecit Asa rectum ante conspectum [q] in oculis Domini] Domini, sicut David pater ejus, et abstulit effeminatos de terra, purgavitque universas sordes idolorum [h. non habet], quae fecerant patres ejus. Insuper et Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in saceris Priapi, et in loco ejus, quem consecraverat, subvertitque specum ejus, et confregit simulacrum turpissimum, et combussit in torrente Cedron: exoola autem non abstulit. Verumtamen cor Asa perfectum erat cum [ms. coram] Domino cunctis diebus suis, et intulit ea, quae sanctificaverat pater suus et voverat, in domum Domini, argentum et aurum, et vasa. Bellum autem erat inter Asa et Baasa regem Israel, cunctis diebus eorum. Ascendit quoque Baasa rex Israel in Judam, et edificavit Rama, ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis Juda. T. LXIII. Tollens itaque Asa omne argentum et aurum, quod remanserat in thesauris domus Domini, et in thesauris domus regis, dedit illud in manus servorum suorum, et misit ad Benadad filium Tabremoa filii Ezion, regem Syriae, qui habitabat in Damasco, dicens: Fœdus est inter me et inter patrem meum et patrem tuum: ideo misi tibi munera, argentum et aurum, et peto, ut venias, et irritum facias fœdus, quod habes cum Baasa rege Israel, et recedat a me. Acquiescens Benadad regi Asa, misit principes exercitus sui in civitates Israel, et percusserunt Ahion, et Dan, et Abel domum Maacha, et universam Cheneroth [ms. Ceneroth], omnem scilicet terram Nephthali. Quod cum audisset Baasa, intermisit edificare Rama, et reversus est in Thersa. Rex autem Asa nuntium misit in omnem Judam¹, dicens: Nemo sit excusatus. Et tulerunt lapides de Rama, et ligna, quibus edificaverat Baasa, et extruxit de eis rex Asa Gabaa Benjamin, et Maspha. Reliqua autem omnium sermonum Asa, et universa fortitudines ejus, et cuncta quae fecit, et civitates, quas extruxit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? Verumtamen in tempore senectutis suae doluit pedes. Et dormivit cum patribus suis, et sepultus est eum eis in civitate David patris sui. Regnavitque Josaphat filius ejus pro eo. T. LXIV. Nadab vero filius Jeroboam regnavit super Israel anno secundo Asa regis Juda: regnavitque super Israel duobus annis. Et fecit quod malum est in conspectu Domini [h. in oculis], et ambulavit in

vitiis patris sui, et in peccatis [ms. et in peccato] ejus, quibus peccare fecit Israel. Insidiatus est autem ei Baasa filius Abia de domo Issachar, et percussit eum in Gebbethon, quae est urbs Philistinorum, siquidem Nadab et omnis Israel obsidebant Gebbethon. T. LXV. Interfecit igitur illum Baasa in anno tertio Asa regis Juda, et regnavit pro eo. Cumque regnasset, percussit omnem domum Jeroboam: non dimisit ne unam quidem animam de semine ejus [h. de Jeroboam], donec deleret eum, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu servi sui Abia Silonitis, propter peccata Jeroboam, quae peccaverat, et quibus peccare fecerat [ms. fecit] Israel, et propter delictum, quo irritaverat Dominum Deum Israel. Reliqua autem sermonum Nadab, et omnia quae operatus est, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? Fuitque bellum inter Asa et Baasa regem Israel, cunctis diebus eorum. Anno tertio Asa regis Juda, regnavit Baasa filius Abia, super omnem Israel, in Thersa, viginti quatuor annis. Et fecit malum coram Domino [h. in oculis Domini], ambulavitque in via [ms. vitiis] Jeroboam, et in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israel.

T. LXVI. Cap. XVI. — Factus est autem sermo Domini ad Jehu filium Hanani contra Baasam [ms. Baasa], dicens: Pro eo quod exaltavi te de pulvere, et posui (*Vulg. add. te*) ducem super populum meum Israel, tu autem ambulasti in via Jeroboam, et peccare fecisti populum meum Israel, ut me irritares in peccatis eorum: ecce, ego demetam posteriora Baasa, et posteriora domus ejus: et faciam domum tuam sicut domum Jeroboam filii Nabat. Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes: et qui fuerit mortuus ex eo in regione [h. in agro], comedent eum volucres caeli. Reliqua autem sermonum Baasa, et quaecunque fecit, et praelia ejus [h. et fortitudo ejus], nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? T. LXVII. Dormivit ergo Baasa cum patribus suis, sepultusque est in Thersa: et regnavit Ela filius ejus pro eo. Cum etiam in manu [h. Et etiam in manu] Jehu filii Hanani prophetae verbum Domini factum esset [h. fuit] contra Baasam, et contra domum ejus, et contra omne malum, quod fecerat coram Domino [h. in oculis Domini], ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut fieret sicut domus Jeroboam: ob hanc causam occidit

¹ Verbum « dicens » ms. Veronens. juxta Hebr. textum, et mox « de » voculam aec.

eum [h. propter quod occidisset eum], hoc est, Jehu filium Hanani, prophetam¹. Anno vicesimo sexto Asa regis Juda, regnavit Ela filius Baasa super Israel in Thersa duobus annis. Et rebellavit contra eum servus suus Zamri, dux mediæ partis equitum [h. *enrruum*]: erat autem Ela in Thersa bibens et temulentus, in domo Arsa præfecti Thersa. Irvens ergo Zamri, percussit et occidit eum, anno vicesimo septimo Asa regis Juda, et regnavit pro eo. T. LXVIII. Cumque regnasset, et sedisset super solium ejus, percussit omnem domum Baasa, et non dereliquit ex eo (*Vulg. ca*) mingentem ad parietem, et propinquos et amicos ejus. Delevitque Zamri omnem domum Baasa, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat ad Baasa in manu Jehu prophete, et propter universa peccata Baasa, et peccata Ela filii ejus, qui peccaverunt, et peccare fecerant Israel, provocantes Dominum Deum Israel in vanitatibus suis. Reliqua autem sermonum Ela, et omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? Anno vicesimo septimo Asa regis Juda, regnavit Zamri septem diebus in Thersa: porro exercitus obsidebat Gebbethon urbem Philistinorum. T. LXIX. Cumque audisset rebellasse Zamri, et occidisse regem, fecit sibi regem omnis Israel Amri, qui erat princeps militiæ super Israel in die illa in castris. Ascendit ergo Amri, et omnis Israel cum eo, de Gebbethon, et obsidebant Thersa. Videns autem Zamri quod expugnanda esset civitas, ingressus

¹ Glossatoris hæc esse, non interpretis verba: « hoc est Jehu filium Hanani, prophetam », clamat res ipsa. Non adeo in Hebr. solum archetypo, sed et Græco, ceterisque versionibus desiderantur: et cum soli sint, qui ea retinent, Latini libri, certe eo pluris facienda est Veronensis ms. omnium præstantissimi castitas, cum alia multa, quæ hactenus annotata sunt, sacri textus addita, tum hoc plane respuit ac nescit: quamquam et seimus Estio olim alios ejusmodi, qui eo carerent, innotuisse. Ad hæc seimus et doctissimis criticis rem ipsam minus probari, minimeque veram videri hanc prophetæ Jehu necem. Nam, inquit, sub Josphato, qui post Baasam regnavit, idem ipse propheta Jehu filius Hanani missus legitur Paralipomenon XIX, 2, ad principem illum redarguendum, quod impio Achabo auxilium præbisset. Verba autem illa, « ob quam causam occidit eum », vel ad Deum referunt, qui Baasam tot scelerum reum morte punivit, vel ad Baasam ipsum, qui Nadabum Jero-

est palatium, et succendit secum domum regiam: et mortuus est in peccatis suis, quæ peccaverat faciens malam coram Domino [h. in oculis Domini], et ambulans in via Jeroboam, et in peccato ejus, quo fecit peccare Israel. Reliqua autem sermonum Zamri, et insidiarum ejus, et tyrannidis, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? Tunc divisus est populus Israel in duas partes: mediæ pars populi sequebatur Thebni filium Gineh [ms. *Geneth*], ut constitueret eum regem: et mediæ pars Amri. Prevaluit autem populus qui erat cum Amri, populo qui sequebatur Thebni filium Gineh: mortuusque est Thebni, et regnavit Amri. T. LXX. Anno tricesimo primo Asa regis Juda, regnavit Amri super Israel, duodecim annis: in Thersa regnavit sex annis. Emitque montem Samariae a Somer duobus talentis argenti: et edificavit eum, et vocavit nomen civitatis, quam extruxerat, nomine Somer² Domini montis Samariae. Fecit autem Amri malum in conspectu Domini [h. in oculis Domini], et operatus est nequiter super omnes, qui fuerunt ante eum. Ambulavitque in omni via Jeroboam filii Nabat, et in peccatis ejus quibus peccare fecerat Israel: ut irritaret Dominum Deum Israel in vanitatibus suis. Reliqua autem sermonum Amri, et prelia ejus [h. et fortitudo ejus] quæ gessit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? T. LXXI. Dormivitque Amri cum patribus suis, et sepultus est in Samaria: regnavit-

boami filium interfecit, totamque ejus filiam delevit, ut regnum invaderet. Quæ ut se habeant, profecto mirari subit, neque a Martiano fuisse hæc additionem animadvertam, neque ab Hebræo, quem vocat scholiaste, qui sæpius levissimas nulliusque fore momenti variantes ab Hebræo lectiones studiosè ingerit. Nisi si putandum de illo est, in eo qui primum sua hæc scholia apposuit Latino exemplari, hæc ipsam additionem non existisse.

² « Nomine Somer, id est, montem Domini, vel montem Samariae ». Imperitum istud glossoma positum reperimus in sacro contextu Regi codicis ms. quod hic adnotate operæ pretium duxi, ut exploratum habeant omnes, nulla hujusmodi glossamata in Scripturæ contextum cum Græcum, tum Latinum, librorum imperitia et temeritate antiquitus fuisse inducta: quamquam hæc auctores scholiorum ad margines librorum apposuissent pro lectorum eruditione. MARX.

que Achab filius ejus pro eo. Achab vero filius Amri regnavit super Israel anno tricesimo octavo Asa regis Juda. Et regnavit Achab filius Amri super Israel in Samaria viginti et duobus annis¹ [h. viginti et quatuor annis]. Et fecit Achab filius Amri malum in conspectu Domini, super omnes qui fuerunt ante eum. Nec suffecit ei, ut ambularet in peccatis Jeroboam filii Nabath: insuper duxit uxorem Jezabel [h. Israel] filiam Ethbaal regis Sidoniorum². Et abiit, et servivit Baal, et adoravit eum. Et posuit aram Baal in templo Baal, quod edificaverat in Samaria, et plantavit lucum: et addidit Achab in opere suo, irritans Dominum Deum Israel, super omnes reges Israel qui fuerunt ante eum. In diebus ejus edificavit Abiel de Beth-El, Jericho: in Abiram primitivo suo [h. primogenito suo] fundavit eam, et in Segub novissimo suo posuit portas ejus: juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Josue filii Nun.

T. LXX. Cap. XVII. — Et dixit Elias Thesbitas [h. advena] de habitatoribus [h. de advenis] Galaad ad Achab: vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto [h. stetit], si erit annis his ros et pluvia, nisi juxta oris mei verba. Et factum est verbum Domini ad eum, dicens: Recede hinc, et vade contra orientem, et abscondens in torrente Carith, qui est contra Jordanem, et ibi de torrente hibes: corvisque præcepi ut pascant te ibi. Abiit ergo, et fecit juxta verbum Domini: cumque abiisset, sedit in torrente Carith, qui est contra Jordanem. T. LXXIII. Corvi quoque deferebant ei [ms. *tacet ei*] panem et carnes mane, similiter panem et carnes vespere, et bibebat de torrente. Post dies autem siccatus est torrentis:

¹ Unde episcopus sit noster scholiastes Achab sive Achab viginti et quatuor annis regnasse in Samaria, adhuc ignoramus: in polyglottis enim universa ad numerum viginti et duorum annorum consona reperitur. Tria quoque exemplaria Hebræica ms. quæ cum editis contulimus, viginti et duos annos renuntiant. Tabulæ demum chronologicæ apud historiographos nihil differunt in annis regni Achab. Itaque hic suspensi hæremus, ne lapsus aliquem memorie diligentissimo scholiasti impingentes, variantem forte lectionem quorundam antiquorum Hebræorum codicum temere reprehendamus. MARX.

— Iterum ex hoc loco colligere est, non Hebræum archetypum, sed Latinum quoddam apographum laudari ab scholiaste. Quamquam non Hebræum solum, sed et cæteri libri omnes quot supersunt,

non enim pluerat super terram. Factus est igitur sermo Domini ad eum, dicens: Surge, et vade in Sarephtha [h. Sarphatha] Sidoniorum, et manebis ibi: præcepi enim tibi mulieri vidua ut pascat te. Surrexit, et abiit in Sarephtha. Cumque venisset ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua colligans ligna, et vocavit eam, dixitque ei²: Da mihi paululum aquæ in vase, ut bibam. Cumque illa pegeret ut afferret, clamavit post tergum ejus, dicens: Affer mihi, obsecro, et buccellam panis in manu tua. Quæ respondit: Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydrya, et paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna, ut ingrediar et faciam illud mihi et filio meo, ut comedamus et moriamur. T. LXXIV. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, et fac sicut dixisti: verumtamen mihi primum fac de ipsa farina subcinericium panem parvulum, et affer ad me: tibi autem et filio tuo facies postea. Hæc autem dicit Dominus Deus Israel: Hydrya farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur usque ad diem, in qua daturus est Dominus pluviam super faciem terræ. Quæ abiit, et fecit juxta verbum Eliæ: et comedit ipse, et illa, et domus ejus: et ex illa die hydrya [h. et domus ejus per dies, hydrya] farinæ non defecit, et lecythus olei non est imminutus, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ. T. LXXV. Factum est autem post verba (*Vulg. tacent verba*) hæc ægrovati filius mulieris matrisfamilias, et erat languor ejus fortis nimis [ms. et *Vulg. tacent ejus*; tum *Vulg. fortissimus pro fortis nimis*], ita ut non remaneret in eo halitus. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi et tibi, vir Dei? Ingressus es

viginti duos tantum regni annos Achabo tribuunt.

² Ita legit canon emendatus. Cæteri ad unum ms. codices « Methaal » aut « Methabaal » habent, et proclivi certe lapsu propter « m » immediate præcedens in voce « filiam ». Quis nesciat centies ac milies idem contigisse antiquariis, ut elementa verborum præcedentium cum sequentibus verbis copularent? MARX.

— Veronens. ms., « Methaal »: quemadmodum in plerisque aliis Martianeus inventi: ex obvio Latinorum scribarum errore, qui « m » litteram postream præcedentis proxime vocis « filiam », geminant, ac transferunt ad æquens verbum.

³ Veronens. ms. *tacet « ei »*, quod quidem neque est in Hebræo additum.

ad me, ut remorarentur iniquitates meae, et interficeres filium meum? Et ait ad eam (*Vulg. add. Elias*): Da mihi filium tuum. Tulitque eum de sinu ejus, et portavit in conaculum, ubi ipse manebat, et posuit super lectulum suum [ms. lectum]. Et clamavit ad Dominum, et dixit: Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam ego utouque ¹ sustentor, afflixisti, ut interficeres filium ejus? Et expandit se, atque mensus est super puerum [h. parvulum] tribus vicibus, clamavitque ad Dominum, et ait: Domine Deus meus, revertatur, oro, anima pueri [h. parvuli] hujus in viscera ejus. Et exaudivit Dominus vocem Eliæ: et reversa est anima pueri [h. parvuli] intra eum, et revixit. Tulitque Elias puerum [h. parvulum], et deposuit eum de conaculo in inferiori domum, et tradidit matri suae, et ait illi: Ea vivit filius tuus [h. Vide, vivit filius tuus]. Dixitque mulier ad Eliam: Nunc in isto cognovi, quoniam vir Dei es tu, et verbum Domini in ore tuo verum « est » [h. non habet].

T. LXXVI. *Cap. XVIII.* — Post dies multos verbum Domini factum est ad Eliam, in anno tertio, dicens: Vade, et ostende te Achab ut dem pluviam super faciem terrae. Ivit ergo Elias, ut ostenderet se Achab: erat autem famos vehemens in Samaria. Vocavitque Achab Abdiam dispensatorem domus suae: Abdias autem timebat Dominum valde. Nam cum interficeret Jezebel [h. Isabel] prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, et abscondit eos quinquagenos in speluncis ², et pavit eos pane et aqua. Dixit ergo Achab ab Abdiam: Vade in terram ad universos fontes aquarum, et in cunctas valles, si forte invenire possimus [ms. possemus] herbam, et salvare equos et mulos [h. equum et mulum], et non penitus jumenta intercant. Diviserantque sibi regiones [h. terram], ut circumirent eas [h. eam]: Achab ibat per viam unam, et Abdias per viam alteram seorsum [h. per viam unam solus, et Abdias per viam alteram seorsum solus]. T. LXXVI. Cumque esset Abdias in via,

¹ Paulo vitiosa scriptura in Veronens. ms. « huccunqne », quod accipere malim pro « hucque », non « utouque »: etsi enim in Hebraeo nihil sit quod alterutri voci proprie respondeat, consonat tamen ea magis sacro contextui: et Graeco nescio cui Hexaplati interpreti probatur, etc. « adhuc », sive « huc usque ». Sequitur amanuensis in codice reflexit, « utouque ».

² Minori numero idem ms. juxta Hebr. « in spelunca », Vulgatis bis habent « et quinquage-

occurrit ei Elias: qui cum cognovisset eum, coedit super faciem suam, et ait: Num tu es, domine mi, Elias? Cui ille respondit: Ego. Vade, et ³ dic domino tuo: Adest Elias. Et ille: Quid, inquit, peccavi, quoniam tradis me servum tuum in manu Achab, ut interficiat me? Vivit Dominus Deus tuus (*Vulg. add. quia*), non est gens aut regnum, quo non miserit dominus meus te requirens: et respondentibus cunctis: Non est hic, adjuravit regna singula et gentes, eo quod minime repereris. Et nunc tu dicis mihi: Vade, et dic domino tuo: Adest Elias. Cumque recessero a te, Spiritus Domini asportabit te in locum quem ego ignoro, et ingressus nuntiabo Achab, et non inveniens te ⁴, interficiet me: servus autem tuus limet Dominum ab infantia sua. Nunquid non indicatum est tibi domino meo, quid fecerim cum interficeret Jezebel prophetas Domini, quod absconderim de prophetis Domini centum viros, quinquagenos « et » [h. non habet] quinquagenos in speluncis, et paverim eos pane et aqua? Et nunc tu dicis: Vade, et dic domino tuo: Adest Elias, ut interficiat me? Et dixit Elias: Vivit Dominus exercituum, ante cujus vultum sto [h. steti], quia hodie apparebo ei. Abiit ergo Abdias in occursum Achab, et indicavit ei. Venitque Achab in occursum Eliæ. T. LXXVIII. Et cum vidisset eum, ait: Tunc es ille, qui conturbas [h. conturbans] Israel? Et ille ait: Non turbavi (*Vulg. ad. ego*) Israel, sed tu et domus patris tui, qui dereliquisti mandata Domini ⁵, et secuti estis Baalim. Verumtamen nunc mitte, et congrega ad me universum Israel in monte Carmeli, et prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasque luorum quadringentos, qui comedant de mensa Jezebel. Misit Achab ad omnes filios Israel, et congregavit prophetas in monte Carmeli. T. LXXIX. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum. Et ait rursus Elias ad populum: Ego remansi

nos ».

² Idem ms. cum Hebr. tacet « et », moxque habet « At » ille pro « Et ille ».

³ Veronens. ms., « et non invenit te, et interficiet me ».

⁴ Addit idem ms., « Dei tui », quod quidem in hodierno Hebraeo textu non est: legisse tamen olim quid simile videntur LXX interpretes, qui reddunt ἐν Κόρον θεῶν ὑμῶν: « Dominum Deum vestrum ».

propheta Domini solus: prophetae autem Baal quadringenti quinquaginta viri sunt. Dentur nobis duo boves, et illi eligant (*Vulg. add. sibi*) bovem unum, et in frusta cadentes, ponant super ligna, ignem autem non supponant: et ego faciam bovem alterum, et imponam super ligna, ignem autem non supponam. Invocate nomina deorum vestrorum [h. in nomine deorum vestrorum], et ego invocabo nomen Domini (*Vulg. abl. mei*): et Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus ait: Optima propositio [h. bonum verbum]. Dixit ergo Elias prophetis Baal: Eligite vobis bovem unum et facite primi, quia vos plures estis: et invocate nomina deorum vestrorum [h. in nomine deorum vestrorum], ignemque non supponat. Qui cum tulissent bovem, quem dederat eis ¹, fecerunt: et invocabant nomen Baal de mane usque ad meridiem, dicentes: Baal, exaudi nos. Et non erat vox, nec qui responderet: transiliebantque altare quod fecerant. Cumque esset jam meridies, illudebat eis Elias, dicens: Clamate voce majore: deus enim est, et forsitan loquatur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excietur. Clamabant ergo voce magna, et incidebant se juxta ritum suum cultris et lanceolis, donec perfunderentur sanguine. Postquam autem transiit meridies, et illis prophetantibus, venerat tempus quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur vox, neque aliquis respondebat, nec attendebat orantes: dixit Elias omni populo: Venite ad me. Et accedente ad se populo, curavit altare Domini, quod destructum fuerat. Et tulit duodecim lapides juxta numerum tribuum filiorum Jacob, ad quem factus est sermo Domini, dicens: Israel erit nomen tuum. Et edificavit de lapidibus altare in nomine Domini: fecitque aqueductum, quasi per duas aratiunculas in circuito altaris, et composuit ligna: divisitque bovem per membra, et posuit super ligna, et ait: Implete quatuor hydras aqua, et fundite super holocaustum et super ligna. Rursumque dixit: Etiam secundo hoc facite. Qui cum fecissent et secundo, ait: Etiam tertio idipsum facite. Feceruntque et tertio, et curabant aequa circa altare, et fossa aqueductus repleta est. Cumque jam tempus esset ut offerretur holocaustum, accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abraham, Isaac et Israel, hodie ostende quia tu es Deus Israel [h.

in Israel], et ego servus tuus, et juxta præceptum [h. verbum] tuum feci omnia verba haec. Exaudi me, Domine, exaudi me, ut discat populus iste quia tu es Dominus Deus, et tu convertisti cor eorum iterum [h. retrorsum]. Cecidit autem ignis Domini, et voravit holocaustum, et ligna, et lapides, pulverem quoque, et aquam, quae erat in aqueductu lambens. T. LXXX. Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, et ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Dixitque Elias ad eos: Apprehendite prophetas Baal, et ne unus quidem effugiat [ms. fugiat] ex eis. Quos cum comprehendissent, duxit [h. deposuit] eos Elias ad torrentem Cison, et interfecit eos ibi. Et ait Elias ad Achab: Ascende, et comede, et bibe: quia sonus multa pluviae est. T. LXXXI. Ascendit Achab ut comederet et biberet; Elias autem ascendit in verticem Carmeli, et pronus in terram posuit faciem (*Vulg. addunt suam*) inter genua sua, et dixit ad puerum suum: Ascende et prospice contra mare. Qui cum ascendisset, et contemplatus esset, ait: Non est quidquam. Et rursus ait illi: Revertere septem vicibus. In septima autem vice, ecce nubecula parva quasi vestigium hominis [h. vola viri] ascendebat de mari. Qui ait: Ascende, et dic Achab: Junge (*Vulg. addunt currum tuum*) et descende, ne occupet te pluvia. Cumque se vorteret huc atque illuc, ecce colli contenebrati sunt, et nubes [h. nubibus], et ventus, et facta est pluvia grandis. Ascendens itaque Achab abiit in Jezrael: et manus Domini facta est super Eliam, accitrisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Jezrael.

Cap. XIX. — Nuntiavit autem Achab Jezebel omnia, quae fecerat Elias, et quomodo occidisset universos prophetas gladio. Misitque Jezebel nuntium ad Eliam, dicens: Haec mihi faciunt dii, et haec addant, nisi haec hora cras posuero animam tuam, sicut animam unius ex illis. T. LXXXII. Timuit ergo Elias, et surgens abiit quonocumque eum ferebat voluntas: venitque in Ber-Sabee [h. timuit ergo Helias..... et surgens..... et venit in Bersabee] Juda, et dimisit ibi puerum suum, et perrexit in desertum, viam unius diei. Cumque venisset, et sederet subler nam juniperum, petivit anima sua ut moreretur, et ait: Sufficit mihi, Domine, tolle animam meam: neque enim melior sum, quam patres mei. Projectique se, et

¹ Iterum plus habet Veronens. ms. addens hic « unum », quam vocem ex quo textu exouderit, nescimus.

tuo, reddam, et plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, et ego fœderatus recedam a te. Pepigit ergo fœdus, et dimisit [h. et ego cum fœdere remittam te. Et pepigit fœdus et misit] eum. T. LXXXIX. Tunc vir quidam de filiis prophetarum dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me. At ille noluit percutere [h. percutere eum]. Cui ait: Quia noluisti audire vocem Domini, ecce recedes a me, et percutiet te leo. Cumque paululum recessit ab eo, invenit eum, leo, atque percussit. Sed et alterum inveniens¹ virum, dixit ad eum: Percute me. Qui percussit, eum, et vulneravit. T. XC. Abiit ergo propheta, et occurrit regi in via, et mulavit aspersione pulveris os et oculos suos². Cumque rex transisset, clamavit ad regem, et ait: Servus tuus egressus est ad prælendum cominus, cumque fugisset vir unus, adduxit eum quidam ad me, et ait: Custodi virum istum; quia si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus, aut talentum argenti appendes. Dum autem ego turbatus huc illicque me verterem, subito non comparuit. Et ait rex Israel ad eum: Hoc est iudicium tuum, quod ipse decrevisti. At ille statim abstersit [Al. abstergit] pulverem³ de facie sua, et cognovit eum rex Israel, quod esset de prophetis. Qui ait ad eum: T. XCI. Hæc dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, et populus tuus pro populo ejus. Reversus est igitur rex Israel in domum suam, audire contemnens, et furibundus, venit in Samariam.

T. XCII. Cap. XXI. — Post verba autem hæc [Vulg. add. tempore illo] vinea erat Naboth Jezeraelite, qui erat in Jezrael, juxta palatium Achab regis Samarie. Locutus est ergo Achab ad Naboth, dicens: Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum oleum, quia vicina est, et prope domum meam, daboque tibi pro eo vinam meliorem, aut si tibi commodius putas, argenti pretium, quanto digna est. Cui respondit Naboth: Propitius mihi sit Dominus [h. Absit a me a Domino], ne dem hereditatem patrum meorum tibi. Venit ergo

Achab in domum suam indignans, et frendens super verbe, quod locutus fuerat ad eum Naboth Jezeraelites, dicens: Non do tibi hereditatem patrum meorum. Et projiciens se in lectulum suum, avertit faciem suam⁴, et non comedit panem. Ingressa est autem ad eum Jezebel uxor sua, dixitque ei: Quid est hoc, unde anima tua contristata est? Et quare non comedis panem? Qui respondit ei: Locutus sum Naboth Jezeraelite, et dixi ei [Al. dixit]: Da mihi vineam tuam, accepta pecunia: aut, si tibi placet, dabo tibi vineam [Vulg. addunt meliorem] pro ea. Et ille ait: Non dabo [ms. do] tibi vineam meam. T. XCIII. Dixit ergo ad eum Jezebel uxor ejus: Grandis auctoritas es, et bene regis⁵ regnum Israel. Surge, et comede panem, et æquo animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth Jezeraelite. Scripsit itaque litteras [h. libros] ex nomine Achab, et significavit eas annulo ejus, et misit ad majores natu et ad optimates, qui erant in civitate ejus, et habitabant cum Naboth. Litterarum [h. librorum] autem erat ista sententia: Prædicare jejunium, et sedere facite Naboth inter primos populi, et submitte duos viros filios Belial contra eum, et falsum [h. non habet] testimonium dicant: Benedixit Deus et regem, et educto eum, et lapidate, sique moriatur. Pecerunt ergo cives ejus majores natu et optimates, qui habitabant cum eo in urbe, sicut præceperat eis Jezebel, et sicut scriptum erat in litteris [h. in libris], quas miserat ad eos: prædicaverunt jejunium, et sedere fecerunt Naboth inter primos populi. Et adductis duobus viris filiis diaboli [h. Belial], fecerunt eos sedere contra eum: at illi, scilicet ut [ms. tacet ut] viri diabolici [h. Belial], dixerunt contra eum testimonium coram multitudine [h. coram populo]: Benedixit Naboth Deo et regi, quam ob rem eduxerunt eum extra civitatem, et lapidibus interfecerunt. Miseruntque ad Jezebel, dicientes: Lapidatus est Naboth, et mortuus est. Factum est autem, cum audisset Jezebel lapidatum Naboth, et mortuum, locuta est Achab: Surge et posside vineam Naboth Jezeraelite, qui noluit ti-

rem illuminationem sententis, uti nonnullas particulas addit alibi sæpius explanationis causa. MART.

¹ Idem ms. cum Vulgatis, « ad parietem » habet pro « suam », quod videtur glossæ intrusum sequere manu.

² In futuro ms. Veronens. et Hebr. legit מְשַׁחֵם מְלָכָה « reges regnum, etc. »

bi acquiescere, et dare eam, accepta pecunia: non enim vivit Naboth, sed mortuus est. Quod cum audisset Achab, mortuum videlicet Naboth, surrexit et descendebat in vineam Naboth Jezeraelite, ut possideret eam. T. XCIV. Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, descende in occursum Achab regis Israel, qui est in Samaria: ecce ad vineam Naboth descendit, ut possideat eam, et loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus: Occidisti, insuper et possidisti. Et post hæc addes: Hæc dicit Dominus: In loco in quo¹ lixerunt canes sanguinem Naboth, lambent tuum quoque sanguinem. Et ait Achab ad Eliam: Num invenisti me [Vulg. inimicum tibi], inimice meus? Qui dixit ei: Inveni, eo quod venundatus sis, ut faceres malum in conspectu Domini [h. in oculis]. Ecce ego inducam super te malum, et demetam [h. auferam] posteriora tua, et interficiam de Achab mingentem ad parietem, et clausum et ultimum [h. derelictum] in Israel. Et dabo domum tuam sicut domum Jeroboam filii Nabat, et sicut domum Baasa filii Abia: quia egisti, ut me ad iracundiam provocares, et peccare fecisti Israel. T. XCV. Sed et de Jezebel locutus est Dominus dicens: Canes comedent Jezebel in agro Jezrael. Si mortuus fuerit Achab [h. qui mortuus fuerit de Achab] in civitate, comedent eum canes: si autem [h. qui autem] mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli. Igitur non fuit aliter talis ut Achab, qui venundatus est, ut faceret malum in conspectu Domini [h. in oculis Domini]: concitavit enim eum Jezebel uxor sua, et abominabilis factus [ms. effectus] est, in tantum ut sequeretur idola [h. sordes] que fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus a facie filiorum Israel. T. XCVI. Itaque cum audisset Achab sermones istos scidit vestimenta sua [ms. vestem suam], et operuit cilicio carcerem suam, jejunavitque et dormivit in sacco, et ambulavit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad

Eliam Thesbiten, dicens: Nonne vidisti humilatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus, sed in diebus filii sui inferam malum domui ejus.

Cap. XXII. — Transierunt igitur tres anni absque bello inter Syriam et Israel, in anno autem tertio, descendit Josaphat rex Juda ad regem Israel. Dixitque rex Israel ad servos suos: Ignoratis quod nostra sit Ramoth [ms. Ramath] Galaad, et negligimus tollere eam de manu regis Syriæ? Et ait ad Josaphat: Veniesne mecum ad prælandum in Ramoth Galaad? T. XCVII. Dixitque Josaphat ad regem Israel: Sicut ego sum, ita et tu: populus meus et populus tuus unum sunt, et equites mei [ms. addit et], equites tui². Dixitque Josaphat ad regem Israel: Quare, oro te [h. non habet], hodie sermonem Domini. Congregavit ergo rex Israel prophetas, quadringentos circiter viros, et ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Qui responderunt: Ascende, et dabit [Vulg. addunt eam] Dominus in manus regis. Dixit autem Josaphat: Non est hic propheta Domini quisquam, ut interrogemus per eum? Et ait rex Israel ad Josaphat: Remansit vir unus, per quem possemus [ms. possimus] interrogare Dominum: sed ego odi eum, quia non propheta mihi bonum, sed malum, Michæas filius Jemla³. Cui Josaphat ait: Ne loquaris ita, rex. T. XCVIII. Vocavit ergo rex Israel eunuchum quemdam, et dixit ei: Festina adducere Michæam filium Jemla. Rex autem Israel et Josaphat, rex Juda, sedebat unusquisque in solo suo, vestiti cultu regio, in area juxta ostium portæ Samariæ, et universi propheta prophetaabant in conspectu eorum. T. XCIX. Fecit quoque sibi Sedecias filius Chanaana [ms. Chanaan] cornua ferrea, et ait: Hæc dicit Dominus: His ventillabis Syriam, donec deleas eam [h. consumas]: omnesque propheta similitur prophetaabant, di-

¹ Veronens. ms. cum Vulgatis, « in loco hoc in quo, etc. »

² Voculam « ei » juxta Hebræum Veronens. ms. nescit.

³ In canone nonnulla mutantur hoc modo juxta Hebræum: « Sicut ego sum, ita et tu: et sicut populus meus, ita et populus tuus: et sicut equi mei, ita et equi tui ». Crediderim hanc emendationem, quæ manifesta est in codice ms. ab aliquo scholio marginali fluxisse in contextum: in quam suspicionem nos impellit eadem

phrasis iterum usurpata libro II Malachim, cap. III, vers. 7, ubi intacta remansit in textu Hieronymiana translatio. Scholion vero integrum additum est in margine, prout hic positum legitur intra textum Scripture. Confer locum utrumque si libuerit. MART.

⁴ « Michæas » et « Micham » versus sequenti habet canon. sed emendatus. MART.

— Constantier idem ms. aspirat « Hiemla ». Mex tacet verbum « ait ». Denique minus bene « isti » habet pro « ita ».

centes : Ascende in Ramoth Galaad, et vade prospere, et tradet Dominus in manus ¹ regis. Nuntius vero, qui ierat, ut vocaret Michæam, locutus est ad eum, dicens : Ecce sermones prophetarum ore uno bona regi prædicant, sit ergo et sermo tuus similis eorum, et loquere bona. Cui Michæas ait : Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Dominus, hoc loquar. Venit itaque ad regem, et ait illi rex : Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an cessare? Cui ille respondit : Ascende et vade prospere, et tradet (*Vulg. addunt* eam) Dominus in manus regis. Dixit autem rex ad eum : Iterum atque iterum adjuro te, ut non loquaris [h. Quot vicibus interrogabo te, ut non loquaris?] mihi nisi quod verum est, in nomine Domini. Et ille ait : Vidi cunctum Israel dispersum in montibus, quasi oves non habentes pastorem, et ait Dominus : Non habent dominum [h. domino] isti : revertatur unusquisque in domum suam in pace. T. C. Dixit ergo rex Israel ad Josaphat : Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum? Ille vero addens, ait : Propterea audi sermonem Domini : Vidi Dominum sedentem super solium suum, et omnem exercitum eccli assistentem ei a dextris et a sinistris, et ait Dominus : Quis decipiet Achab regem Israel [h. non habet], ut ascendat, et cadat in Ramoth Galaad? Et dixit unus verba hujusmodi, et alius alter. Egressus est autem spiritus, et stetit coram Domino, et ait : Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus : In quo? Et ille ait : T. Cl. Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Et dixit Dominus [h. non habet] : Decipies, et prævaleris : egredere, et fac ita. Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, qui hic sunt, et Dominus locutus est contra te malum. T. CII. Accessit autem Sedecias filius Chanana, et percussit Michæam in maxillam, et dixit : Mane ergo dimisit spiritus Domini, et locutus est tibi? Et ait Michæas : Visurus es in die illa, quando ingredieris cubiculum, intra cubiculum ut abscondaris. Et ait rex Israel : Tollite Michæam, et maneat apud Amon principem civitatis, et apud Joas filium Amalech, et dicite eis : Hæc dicit rex : Mittite

¹ Idem ms. « in manu ». Hebr. בִּיַד. Et paulo post « ierat vocare », pro « ut vocaret ». Hebraic. אָרָא, « ad vocandum ».

² Hic Veronensis. ms. tacet ejus, quod neque in

virum [h. non habet] istum in carcerem, et sustentate cum pane tribulationis et aqua angustia, donec revertat [ms. revertor] in pace. Dixitque Michæas : Si reversus fueris in pace, non est locutus Dominus in me. Et ait : Audite, populi omnes. Ascendit itaque rex Israel, et Josaphat rex Juda, in Ramoth Galaad. Dixit itaque rex Israel ad Josaphat : Sume arma, et ingredere prælium, et induere vestibus tuis. Porro rex Israel mutavit habitum (*Vulg. addunt* suum), et ingressus est bellum. Rex autem Syrie præceperat principibus curruum triginta duobus, dicens : Non pugnabitis contra minorem et majorem quempiam, nisi contra regem Israel solum. Cum ergo vidissent principes curruum Josaphat, suspecti sunt quod ipse esset rex Israel, et impetu facto pugnabant contra eum, et exclamavit Josaphat. Intellexeruntque principes curruum quod non esset rex Israel, et cessaverunt ab eo. T. CIII. Unus (*Vulg. vir*) autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, et casu percussit regem Israel inter pulmonem et stomachum [h. inter scapulas]. At ille dixit aurigæ suo : Verte manum tuam, et ejice me de exercitu, quia graviter vulneratus sum. Commissum est ergo prælium in die illa, et rex Israel stabat in curru suo contra Syros, et mortuus est vesperi : stuebat autem sanguis plagæ in sinu curruis, et præco personuit in universo exercitu antequam sol occumberet, dicens : Unusquisque revertatur in civitatem suam [ms. et *Vulg. tacet* suam], et in terram suam [h. in castris dum sol occumberet, dicens : Vir in civitatem suam et in terram suam]. Mortuus est autem rex, et perlatus est Samariam, sepeliruntque regem in Samariam, et laverunt currum ejus² in piscina Samarie, et linxerunt canes sanguinem ejus, et habenas laverunt, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat. Reliqua verba sermonum Achab, et universa quæ fecit, et domus eburnæ quam ædificavit, cunctarumque urbium quæ extruxit nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum³ regum Israel? T. CIV. Dormivit ergo Achab cum patribus suis, et regnavit Ochozias [h. Ahazias] filius ejus pro eo. T. CV. Josaphat vero filius Asa regnare coeperat super Judam anno quarto Achab regis Israel. Triginta quinque

Hebræo resonat.

² Idem ms. « In libro verborum dierum » : qui ejus est proprie titulus libri, supra retentus continuo.

annorum erat cum regnare cepisset, et viginti quinque [h. a...] annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Azuba filia Salai [ms. Salai]. Et ambulavit in omni via Asa patris sui, et non declinavit ex ea : fecitque quod rectum erat in conspectu Domini [h. in oculis]. Verumtamen excelsa non abstulit : adhuc enim populus sacrificabat, et adolebat incensum in excelsis. Pacemque habuit Josaphat cum rege Israel. Reliqua autem verborum Josaphat, et opera ejus, quæ gessit, et prælia [h. fortitudo], nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? Sed et reliquias effeminalorum, qui remanserant in diebus Asa patris ejus, abstulit de terra. Nec erat tunc rex constitutus in Edom. Rex vero [h. non habet] Josaphat fecerat classes in mari [h. Tharsis], quæ navigarent in Ophir propter au-

¹ Nomen « Josaphat », quod tamen in Hebræo reperitur, Veronensis. ms. hic tacet.

MALACHIM LIBER SECUNDUS¹.

T. CVII. Cap. I.—Prævaricatus est autem Moab in Israel, postquam mortuus est Achab. Ceciditque Ochozias [h. Ahazias] per cancellos cœnaculi sui, quod habebat in Samaria, et ægrotavit : misitque nuntios, dicens ad eos : Ite, consulite Beelzebub deum Accaron, utrum vivere quam de infirmitate mea hæc. Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbiten (*Vulg. add. dicens*) : Surge, ascende in occursum nuntiorum regis Samarie, et dicet ad eos : Nunquid non est Deus in Israel ut entis ad consulendum Beelzebub deum Accaron? T. CVIII. Quam ob rem hæc dicit Dominus : De lectulo, supra quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Et abiit Elias. Reversique sunt nuntii ad Ochoziam [h. Ahaziam]. Qui dixit eis : Quare reversi estis? At illi responderunt ei : Vir occurrit nobis, et dixit ad nos : Ite, revertimini ad regem, qui misit vos, et dicitis ei : Hæc dicit Dominus : Nunquid quia

non erat Deus in Israel mitto [ms. mittes] ut consulatur Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Qui dixit eis : Cujus figura et habitus est vir ille², qui occurrit vobis, et locutus est verba hæc? At illi dixerunt : Vir pilosus [h. capillosus], et zona pellicea accinctus [ms. accinctis] renibus. Qui ait : Elias Thesbitus est. Misitque ad eum quinquagenarium principem, et quinquaginta, qui erant cum eo³. Qui ascendit ad eum, sedentem in vertice montis, ait : Homo Dei [h. vir Dei], rex præcepit ut descendas. Respondensque Elias dixit quinquagenario : Si homo [h. vir] Dei sum [h. non habet] ego [ms. tacet ego], descendat ignis de cœlo, et devoret te, et quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de cœlo, et devoravit eum, et quinquaginta qui erant cum eo⁴. Rursusque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, et

edit.) initio capituli subsequentis.

² Tacet Veronensis. ms., « ille » : quæ vox neque resonat in Hebræo.

³ Idem ms., « sub eo », cum Vulgatis. Hebr. præfert « ejus ».

⁴ Continuat Veronensis ms. præcedentis libri seriem, non apposita secundi hujus inscriptione, utpote qui, ad Hebraici exemplaris normam, singularem facit librum Malachim, non in duos partitur : quod semel atque iterum supra annotatum est. Videsis tamen infra notam c (co. 783) hu-